

Dánsko i nadále ve znamení pravice - parlamentní volby 2005

Vlastimil Havlík

Abstract: *The Dominance of the Danish Right Wing continues – the 2005 Parliamentary Elections.*

This article deals with the elections to the Danish parliament (Folketinget) held on the 8th February 2005. The article highlights three main points: Firstly, Anders Fogh Rasmussen became the first re-elected Liberal prime minister in Danish history. Secondly, the Social Democratic Party, the most successful Danish political party ever, achieved its worst results since so-called „earthquake-elections“ in 1973. Thirdly, the new minority government was formed by the Liberal Party and the Conservative People Party, supported by the right-wing Danish People's Party, which remained third largest political party in Denmark.

Keywords: *Denmark, elections, political parties, Venstre.*

Dne 8. února 2005 se uskutečnily v Dánském království volby do jednokomorového parlamentu (*Folketinget*). Vítězství dokázali obhájit Liberálové (*Venstre*, V) pod vedením předsedy vlády Anderse Fogha Rasmussena. Fogh Rasmussen je vůbec prvním předsedou Liberální strany, jenž dokázal ve volbách zvítězit dvakrát po sobě. V poli poražených skončili podruhé za sebou sociální demokraté (*Socialdemokratiet i Danmark*, SD). Parlamentní zastoupení neobhájili oproti volbám v roce 2001 Křesťanští demokraté (*Kristeligt Folkeparti*, KrF), kterým se nepodařilo překročit volební klauzuli. Voleb se zúčastnilo 84,5 % voličů, což znamená oproti roku 2001 (87,1 %) mírný pokles.

1. Volební systém

Volby do Folketingu se konají na základě poměrného volebního systému s kompenzačními mandáty. Voliči disponují jedním preferenčním hlasem. Čtyři ze 179 zákonodárců jsou voleni v Grónsku a na Faerských ostrovech. 175 mandátů se rozděluje na dvou úrovních. Větší část, konkrétně 135 křesel, se přiděluje v rámci 17 volebních obvodů (velikost 2 – 16 mandátů) na základě modifikovaného dělitele Sainte-Laguë (dělí se číselnou řadou 1,4; 3; 5; 7; ...). Přidělování kompenzačních mandátů se posléze účastní politické subjekty, které splnily alespoň jedno ze tří kritérií: (1) zisk minimálně jednoho mandátu alespoň v jednom z volebních obvodů, (2) zisk nejméně takového počtu hlasů, kolik je průměrný počet hlasů

potřebný na mandát nejméně ve dvou ze tří volebních regionů, na něž je země rozdělena (Kodaň, Jutsko, ostrovy), (3) zisk nejméně 2 % hlasů v rámci celé země. Subjekty, které splnily některou z podmínek, se následně účastní přidělování všech 175 mandátů (tentokrát na základě Hareovy kvóty s největším zbytkem). Stranám se následně k jejich ziskům z volebních obvodů doplní tolik mandátů, aby celkový výsledek korespondoval s výpočtem na celostátní úrovni (srov. Caramani 2000: 193-201, Elklit 1993, Havlík et al. 2004: 134-135, Kopeček 2003: 259, pozn. 1, *Parliamentary Elections and Election Administration in Denmark*). Výstupem dánského volebního systému jsou pak velmi proporční výsledky. I v důsledku velmi mírného nastavení podmínek pro vstup do parlamentu (nejvýznamnější je 2 % klauzule) je od roku 1973 ve Folketingu pravidelně zastoupeno sedm a více politických stran.

2 Volební kampaň

Volební kampani dominovala tentokrát ekonomická témata (sociální demokraté slíbili vznik 50 000 nových pracovních míst, liberálové přislíbili vytvořit o 10 000 nových pracovních příležitostí více). Mimo zájem politiků nezůstala otázka školství, reformy trhu práce či daní. Právě v otázce daní bylo lze nalézt jednu z nemnoha odlišností mezi liberály a SD. Zatímco liberálové šli do voleb s plánem na udržení stávající výše daní, sociální demokraté se vyjádřili pro zjednodušení daňového systému a snížení daňové zátěže. S plánem SD v daňové oblasti se zcela neztotožnili tradiční spojenci sociálních demokratů Radikálně liberální strana (*Radikale Venstre*, RV), kteří kritizovali přílišnou konkrétnost Lykketoftových prohlášení. S obavami o ohrožení sociálního státu se k návrhu postavila také Socialistická lidová strana (*Socialistiske Folkeparti*, SF).

Volby v roce 2001 se nesly v duchu imigrační problematiky (ta se tehdy stala důležitou součástí volební kampaně nejen Dánské lidové strany (*Danske Folkeparti*, DF), ale i tehdy opozičních liberálů, kteří prosazovali zpřísnění podmínek pro usazování muslimů a cizinců z východní Evropy v Dánsku). Politika vládní koalice V a Konzervativní lidové strany (*Konservative Folkeparti*, KF) - nezanedbatelně ovlivňovaná DF - se pak vyznačovala v oblasti imigrační politiky přijímáním restriktivních zákonů (jako typického reprezentanta antiimigrační politiky vlády uveďme ustanovení imigračního zákona, na jehož základě museli cizinci prokazovat silnější vztah k Dánsku než k rodné zemi). Velkou mediální pozornost si vysloužilo dokončení a zprovoznění øresundského mostu a tunelu spojujícího Kodaň se švédským Malmö. Celá řada kodaňských manželských párů, na něž se přísná imigrační politika vlády vztahovala, se

přestěhovala do Švédska, přičemž na cestu do práce do dánského hlavního města využívala „mostu lásky“, jak byl øresundský most žurnalisty přejmenován.

Ačkoli ve volbách v roce 2005 nepůsobilo imigrační téma tak výbušně jako v roce 2001, kdy bylo na dánské politické scéně novinkou, přesto svoji roli v předvolební kampani sehrálo a rozhodování voličů zřejmě do určité míry ovlivnilo (srov. Hořejšová 2005). Mezi politickými stranami, které si oproti minulým volbám nejvíce polepsily, tak byly subjekty, které se výrazně profilovaly na imigrační problematice. V první řadě je třeba zmínit RV, kteří byli často označováni za největšího vítěze voleb, když si polepsili o osm mandátů. Právě radikálové se během předchozího volebního období i v průběhu volební kampaně pasovali do role nejvýraznějšího odpůrce imigrační politiky vlády. O dva mandáty si polepsila i DF, která svou identitu postavila vedle odmítání členství Dánska v EU právě na zpřísnění imigrační legislativy (srov. Bjørklund, Andersen 1999, Kopeček 2003: 253, 255, Mareš et al. 2004: 87-91, Rydgren 2004: 473-481, 484-488). Stejný nárůst parlamentního zastoupení zaznamenali i konzervativci stavící se za restriktivní přístup k přistěhovalcům. Z relevance imigrační problematiky naopak nedokázala těžit SD, která nezaujala k tématu jednotný postoj a zůstala nad imigrační otázkou rozdělena.

Jednotně se sociální demokraté nedokázali postavit ani k dalšímu v dánské společnosti akcentovanému problému, a sice přítomnosti dánských vojáků v Iráku. Naopak SF a EL se jako jediné parlamentní strany postavily razantně proti další přítomnosti dánských vojáků v Iráku. Nicméně lze konstatovat, že otázka dánské účasti v Iráku nehrála ve volební kampani významnější úlohu a rozhodování voličů tak zásadním způsobem neovlivnila. Podobně ani „evropské“ téma (např. přijetí tzv. evropské ústavy) se nestalo důležitou součástí volební kampaně, což je důsledkem „choulostivosti“ daného tématu v dánském kontextu a s tím související nepsanou dohodou politických stran a jejich přesvědčení o tom, že právě problematika související s evropským integračním procesem má být předkládána voličům k přímému schválení v referendu (v Dánsku se doposud konalo doposud šest „evropských“ referend).

3. Výsledky voleb

Jak již bylo řečeno, vítězem voleb se stala Liberální strana, která získala 29 % hlasů a 52 mandátů ve 179členném parlamentu. Na druhém místě skončili s 25,8 % hlasů a 47 mandáty sociální demokraté. Jednalo se přitom o vůbec nejhorší volební výsledek SD od roku 1973

(25,65 % hlasů), kdy došlo v Dánsku k tzv. volebnímu zemětřesení, jež znamenalo nástup nových politických subjektů na parlamentní scénu a zároveň výrazný pokles voličské podpory „tradičních“ politických stran (srov. Arter 2001: 118-139, Grzybowski 1989: 312-316, Kopeček 2003: 249-250, Petersson 1994: 48-49). Na dalších místech se umístily populistická Dánská lidová strana (Dansk Folkeparti, DF) se ziskem 13,3 % hlasů a 24 mandátů, pravostředová Konzervativní lidová strana (Konservative Folkeparti, KF), která obdržela 10,3 % hlasů a 18 mandátů a centristická sociálně liberální Radikálně liberální strana (Radikale Venstre, RV), jíž odevzdalo hlas 9,2 % voličů, což znamenalo zisk 17 poslaneckých křesel. Parlamentní zastoupení získaly i (post)komunistická Socialistická lidová strana (Socialistisk Folkeparti, SF) s 6 % hlasů a 11 mandátů a konečně Jednotná kandidátka – Rudozelení (Enhedslisten - De Rød-Grønne, EL) mísící v sobě komunistické a ekologické prvky, která se mohla těšit z důvěry 3,4 % voličů, což jí přineslo 6 mandátů.

Ve srovnání s výsledky parlamentních voleb v roce 2001 (viz Dočekalová 2002, Goul-Andersen 2003, Kopeček 2003: 253-254, Qvortrup 2002, Skidmore-Hess 2001) si nejvíce polepšili RV (+ 8 mandátů). O dva mandáty si polepšily shodně DF, KF a EL. O jeden mandát méně oproti roku 2001 zaznamenala SF, 4 mandáty ztratili liberálové, nejvíce si pohoršili (- 5 mandátů) sociální demokraté. Důležité bylo, že ačkoli vládní strany v celkovém součtu ztratily oproti roku 2001 dva mandáty, celková suma hlasů společně s „podporující“ DF zůstala prakticky stejná, což umožnilo po volbách znovu zformovat pravostředovou vládní koalici.

Výsledek voleb s ohledem na předvolební průzkumy veřejného mínění nebyl překvapující. V prvé řadě je nutné zmínit samotné datum konání voleb, jež se uskutečnily osm měsíců před skončením čtyřletého volebního období Folketingu. Datum konání voleb vyhlásil 18. ledna 2005 sám Fogh Rasmussen, který využil (nikoli jako první premiér) ustanovení dánské ústavy, ve kterém se uvádí, že „ministrský předseda dává podnět k tomu, aby byly před koncem volebního období vypsané nové volby“. Okamžik volebního klání vybral Rasmussen skutečně vhodně. Rasmussenovi nahrávala příznivá ekonomická situace země (např. z nejvyšší průměrné mzdy na obyvatele se mohou v Evropě těšit právě Dánové) vedené vládní koalicí v čele s V a zároveň slibné prognózy hospodářského vývoje (růst HDP až o 2,5 %). Nemalou roli sehrál i vývoj volebních preferencí, který na jedné straně indikoval stabilní a relativně vysokou podporu liberálů (různé výzkumy veřejného mínění předpovídaly liberálům zisk 55 – 60 mandátů), a zároveň – což bylo jistě z Rasmussenova pohledu neméně důležité – úbytek podpory SD, největšího rivala liberálů (dle výzkumů se měl volební zisk SD pohybovat v rozmezí 43 až 51

mandátů). Jistý vliv na výběr termínu měla i ta skutečnost, že Folketing čeká zdlouhavé projednávání reformy místní správy, jež by mělo podle odhadů zaměstnat zákonodárce až na půl roku.

Další faktor, který umožnil liberálům uhájit vládní pozice souvisí již s obdobím před volbami v roce 2001, konkrétně se změnou, jíž do té doby do značné míry neoliberalní libertariánští V prošli. Původně velmi kritičtí k dánskému sociálnímu státu, liberálové reagovali na poptávku a preference voličů a výsledkem byl jejich posun výrazně do středu (a zejména výrazně blíže SD) na pomyslné pravolevé ose. Sociální demokraté tak náhle ztratili monopol na obhajobu a udržení welfare-state a zároveň i prostor pro kritiku svého největšího konkurenta. Změnu strategie a identity dánských liberálů lze (i když „zrcadlově“) přirovnat k vývoji britské Labour party v 90. letech, kdy Blairova strana převzala nikoli nepodstatnou část programatiky konzervativců.

Vzhledem k programové blízkosti (zejména v socioekonomické rovině) obou hlavních oponentů i vzhledem k tomu, že pro voliče se jevíly jako nejdůležitější témata, na něž se s výjimkou imigrační problematiky (viz výše) názor SD a V (ale i ostatních relevantních subjektů) zásadním způsobem nelišil (nezaměstnanost, důchodová otázka, vzdělávání), mimořádně důležitou roli sehrála v únorových volbách otázka personální. A právě na této rovině předčili liberálové sociální demokracii nejvýraznějším způsobem. V čele liberálů stál již zmiňovaný Anders Fogh Rasmussen, sociální demokraty vedl do volebního klání Mogens Lykketoft, jenž v průběhu roku 2002 nahradil v čele strany bývalého premiéra Poula Nyrupa Rasmussena, který byl v dubnu 2004 zvolen předsedou Strany evropských socialistů a v červnu téhož roku stál v čele kandidátky SD ve volbách do Evropského parlamentu. V průzkumech veřejného mínění označilo přibližně 70 % respondentů za schopnějšího vůdce a spolehlivějšího garanta sociálního státu Fogha Rasmussena, jehož vnímala rovněž většina Dánů jako sympatičtějšího i „morálně kvalitnějšího“ než Lykketofta. Není bez zajímavosti, že Fogha Rasmussena favorizovala před Lykketoftem téměř polovina (!) sociálnědemokratických voličů. Rozdíl v popularitě lídrů obou největších stran se projevil i v samotných volbách. Zatímco Fogh Rasmussen obdržel suverénně nejvíce preferenčních hlasů ze všech kandidátů (o 23 000 více než druhá v pořadí, charismatická předsedkyně DF Pia Kjaersgaard), nejúspěšnějším sociálním demokratem byl v tomto ohledu bývalý ministr a předseda SD, toho času muž číslo dvě ve straně Svend Auken, jenž získal o 11 000 preferenčních hlasů více než Lykketoft. Lykketoftovi nepomohlo ani to, že se před volbami objevoval ve zpravodajství častěji než Fogh Rasmussen

(je ovšem pravda, že média často líčila Lykketofta jakožto jasného poraženého), ani to, že nedlouho před volbami podstoupil profesionální změnu visáže (včetně oholení pro něj tak typické bradky).

Krátce po volbách Lykketoft oznámil, že odstupuje z postu předsedy SD,¹ která podruhé za sebou zůstala po volbách v opozici. Sociální demokracie ovšem nebyla jedinou stranou, která na výsledky voleb reagovala výměnou na předsednickém postu. Během několika měsíců po volbách představili nového předsedu i SF, KD a Demokraté středu, kterým se tak podruhé za sebou nepodařilo získat parlamentní zastoupení.

Naopak v čele vlády znovu stanul předseda liberálů Fogh Rasmussen, který opět vytvořil za podpory DF koalici s konzervativci. Vzhledem k volebnímu úspěchu liberálů i konzervativců se nedá očekávat, že by ve druhém funkčním období Rasmussenovy koalice došlo k nějakým výrazným změnám ve vládní politice. Pozornost vlády se tak i nadále bude soustředit na udržení prosperity sociálního státu, zvýšení zaměstnanosti, zvláštní důraz je ve vládním programu zvaném „Nové cíle“ kladen na reformu a zlepšení školství a vzdělávání.

4. Závěr

Únorové volby do dánského parlamentu potvrdily trend nastartovaný parlamentními volbami v roce 2001 a spočívající ve výrazném poklesu voličské podpory sociálních demokratů, historicky nejúspěšnější dánské politické strany, a naopak nárůstu přízně pravicově orientovaných subjektů v čele s liberály a DF. Podruhé za sebou se tak po volbách zformovala pravostředová menšinová koalice liberálů a konzervativců pod vedením Fogha Rasmussena. Za neúspěchem SD lze vidět několik spolupůsobících faktorů. Není možné nezmínit relativně úspěšnou ekonomickou politiku vlády, která v kombinaci s dlouhodobějším programatickým přiblížením se (a zároveň menší rozlišitelností) liberálů a sociálních demokratů v socioekonomické oblasti nedávala voličům příliš důvodů pro změnu preferencí. Navíc v oblastech, ve kterých se mohla sociální demokracie vůči liberálům profilovat a odlišit, jako například imigrační či zahraniční politika nezaujala SD dostatečně razantní postoj na rozdíl od RV, která se stala pomyslným druhým vítězem voleb, když zaznamenala největší nárůst

¹ Novou předsedkyní SD byla 12. dubna 2005 zvolena Helle Thorning-Schmidtová, bývalá poslankyně Evropského parlamentu. Thorning-Schmidtová porazila ve volbě Franka Jensena a stala se tak vůbec první předsedou-ženou SD v historii.

získaných hlasů ze všech politických stran. Jako významná se ukázala dimenze personální, kdy pro většinu voličů byl lídr liberálů Anders Fogh Rasmussen mnohem více přijatelnější než Mogens Lykketoft, nástupce Poula Nyrupa Rasmussena v čele sociálních demokratů.

Jako úspěšný lze hodnotit volební výsledek třetího nejsilnějšího politického subjektu, Dánské lidové strany, která dokázala oslovit ještě větší počet voličů než v roce 2001, a to i přesto že se tentokrát volební kampaň nenesla ve znamení z hlediska DF kruciólního tématu, a sice imigrační politiky. Ačkoli se po volbách podobně jako v roce 2001 nestala DF součástí vládní koalice, Rasmussenova menšinová vláda bude během volebního období spoléhat především na podporu poslanců DF.

Tabulka: Výsledky voleb do Folketingu v letech 2005 a 2001 (pouze politické strany, které získaly zastoupení)

	2005		2001	
Strana	% hlasů	mandáty	% hlasů	mandáty
V	29	52	31,1	56
SD	25,8	47	29,1	52
DF	13,3	24	12	22
KF	10,3	18	9,1	16
RV	9,2	17	5,2	9
SF	6	11	6,4	12
EL	3,4	6	2,4	4
KrF	1,7	-	2,3	4

Zdroj: <http://www.parties-and-elections.de/denmark2.html>.

Použité zkratky politických stran:

DF	Dánská lidová strana
EL	Jednotná kandidátka – Rudozelení
KF	Konzervativní lidová strana
KrF	Křesťansko demokratická strana
RV	Radikálně liberální strana
SD	Sociálně demokratická strana Dánska
SF	Socialistická lidová strana
V	Liberální strana

Literatura a zdroje:

- Bjørklund, Thor a Andersen, Jørgen Goul (1999): *Anti-Immigration Parties in Denmark and Norway: The Progress Parties and the Danish People's Party*.
(http://www.aub.auc.dk/phd/departement02/text/1999/35031999_4.pdf).
- Caramani, Daniele (2000): *The Societies of Europe. Elections in Western Europe since 1815. Electoral Results by Constituencies*, London: Macmillan.
- Dočekalová, Pavla (2002): *Dánské parlamenní volby roku 2001*.
(<http://publib.upol.cz/~obd/fulltext/Politologica1/Politologica11.pdf>).
- Elklit, Jørgen (1993): „Simpler than its Reputation: The Electoral System in Denmark since 1920.“ *Electoral Studies* 12, č. 1, 41-57.
- Goul Andersen, Jørgen (2003): „The General Election in Denmark. November 2001.“ *Electoral Studies* 22, č. 1, 186-193.
- Grzybowski, Marian (1989): *Systemy polityczne współczesnej Skandynavii*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Havlík, Vlastimil, Šedo, Jakub a Čaloud, Dalibor (2004): „Systémy poměrného zastoupení.“ In: *Volební systémy*. Eds. Chytilík, Roman a Šedo, Jakub. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 104-142.
- Hořejšová, Tereza (2005): *Volební kampaň v Dánsku – opět ve znamení imigrace?*
(http://www.integrace.cz/integrace/koment_zobraz.asp?id=58).
- Kopeček, Lubomír (2003): „Proměny dánské politiky.“ *Politologický časopis* 10, č. 3, 243-261.
- Mareš, Miroslav; Kopeček, Lubomír; Pečinka, Pavel a Stýskalíková, Věra (2004): *Etnické menšiny a Česká republika. Analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*, Brno: CDK.
- Parliamentary Elections and Election Administration in Denmark*
(<http://www.ft.dk/?/samling/20042/menu/00000005.htm>).
- Parties and Elections in Europe - Denmark* (<http://www.parties-and-elections.de/denmark2.html>).
- Petersson, Olaf (1994): *The Government and Politics of the Nordic Countries*. Stockholm: Fritzes.
- Qvortrup, Mads (2002a). „The Emperor's New Clothes: The Danish General Elections 20 November 2001.“, *West European Politics* 25, č. 2, 205-211.
- Rydgren, Jens (2004): „Explaining the Emergence of Radical Right-Wing Populist Parties: The Case of Denmark.“ *West European Politics* 27, č. 3, 474-502.

Skidmore-Hess, Daniel (2001): „The Danish Party System and the Rise of the Right in the 2001 Parliamentary Election“. *International Social Science Review* 78, No. 3-4, pp. 89-110.